

ОСНОВИ ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ТА АРМІЯХ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

Розглянуто зміст військово-соціальної роботи Збройних Сил України як складової морально-психологічного забезпечення. Виявлено функції, завдання і зміст військово-соціальної роботи. Доповнено та розширено уявлення про зміст військово-соціальної роботи. Здійснено порівняльний аналіз діяльності соціальних працівників і волонтерської діяльності у Збройних Силах України та арміях зарубіжних країн.

Ключові слова: соціальний захист, військово-соціальна робота, посттравматичний стресовий розлад, Збройні Сили України, Канадські Збройні сили, Збройні сили США, психічне здоров'я, волонтерські громадські організації.

Вступ. Протягом п'яти років на сході України відбувається збройне протистояння, розпочате у квітні 2014 року за підтримки кадрових російських військових і проросійських терористичних організацій. У таких умовах особовий склад Збройних Сил України цілодобово виконує бойове завдання зі стримування зовнішнього агресора, захисту територіальної цілісності держави, збереження життя та здоров'я громадян України.

Військовослужбовці, які беруть безпосередню участь у бойових діях, потребують підвищеної соціальної уваги, комплексної та дієвої системи соціального захисту. У таких умовах питання соціального захисту військовослужбовців з боку держави та соціальної підтримки з боку громадянського суспільства набуває особливої актуальності.

Постановка завдання. З початком проведення антитерористичної операції Україна отримала безцінний досвід залучення волонтерів до забезпечення, реабілітації, інформаційного і психологічного супроводження військовослужбовців. Український волонтерський рух об'єднав суспільство, створив ефективну структуру громадських організацій та груп людей, готових узяти на себе розв'язання найбільш нагальних і болючих проблем держави. Це, на нашу думку, привело до запровадження в Україні цивільного демократичного контролю за державними інститутами, особливо за сектором безпеки та оборони.

Доречно зазначити, що в провідних країнах світу акумульовано значний досвід військово-соціальної роботи, вивчення якого створить передумови і відкриє нові шляхи для вдосконалення уже існуючої військово-соціальної роботи у Збройних Силах України.

Мета і завдання статті полягає у визначенні основних завдань військової соціальної роботи у Збройних Силах України.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Зазначену тематику висвітлювали вітчизняні та зарубіжні вчені: В. Алещенко, А. Бородій, О. Карабецька, А. Кочубей, І. Козлова, О. Лугова, Н. Липський, Л. Матвійчук, С. Мозарь, Є. Потапчук, Т. Семигіна, В. Стасюк, С. Соловйов, В. Торхтій, В. Форсова, А. Шавлов.

Виклад основного матеріалу. Соціальний захист військовослужбовців і членів їхніх сімей відображає цілісність і структурованість армії країни. Військова і соціальна робота є спеціалізованою практикою, яка вимагає передових знань і навичок у сфері соціальної роботи. Для визначення рівня розвитку військової соціальної роботи треба звертати увагу на підрозділи та їхні завдання. Складні проблеми поведінкового психічного здоров'я ветеранів підкреслюють необхідність у

висококваліфікованих фахівців соціальної роботи. Задоволення потреб військовослужбовців у сфері охорони здоров'я та службових потреб нещодавно повернутих ветеранів представляє як можливості, так і проблеми підготовки в галузі військової соціальної роботи [1]. Безумовно, ці факти підкреслюють актуальність дослідження особливостей військової соціальної роботи Збройних Сил України, а також провідних країн світу з урахуванням досягнення співпраці з ними у сфері військової соціальної роботи.

Військова соціальна робота є спеціалізованою практикою, яка відрізняється від загальної практики з цивільними особами тим, що військовослужбовці, ветерани та їхні сім'ї живуть, працюють і отримують медичні послуги та фінансові виплати в ієрархічному, соціально-політичному середовищі у структурованій військовій організації. Складність військового контексту широка і різноманітна. У широкому сенсі це область військової служби з різними, але іноді прикладними місіями (наприклад, національна безпека), які вибірково набирають здорових молодих людей, що систематично прищеплюються і соціалізуються у військову організаційну культуру під час базового навчання [2].

Досліджуючи досвід організації військово-соціальної роботи провідних країн світу, ми зосередили нашу увагу на двох провідних партнерах – Канадські Збройні сили та Збройні сили США.

У Канадських Збройних силах соціальна робота зосереджена на наданні психосоціальних і психіатричних послуг, які включають клінічну діяльність, таку як оцінка, психотерапія і офіційно практикується в центрах здоров'я. На відміну від Збройних Сил України соціальні працівники Канадських Збройних сил займаються своєю професією як члени міждисциплінарних команд. Ці умови практики є фундаментальними для професії, спрямованої на надання допомоги людям для поліпшення їхнього добробуту.

Соціальні працівники співпрацюють з іншими медичними працівниками, і їхнім основним завданням є підтримка морального стану, ефективності та психічного здоров'я канадських солдатів, моряків, пілотів і жінок у трьох програмах психічного здоров'я, які пропонуються в центрах охорони здоров'я:

- Програма психосоціальних послуг – соціальні працівники надають короткі інтервенції, кризові інтервенції, консультування та інформаційні послуги щодо алкоголю, наркотиків, азартних ігор, а також обробляють адміністративні запити (напр., пов'язані з несподіваними діями, співчутливим статусом і повідомлення-

ми, листами), обстеження до та після проведення боєвих дій.

- Загальна програма психічного здоров'я – у межах цієї програми соціальні працівники надають оцінку та індивідуальне і групове лікування для людей, які страждають від широкого кола проблем психічного здоров'я, включаючи депресію, тривогу, надмірне занепокоєння, безсоння тощо.

- Програма операційної травми та підтримки при стресах – соціальні працівники надають оцінку та індивідуальне і групове лікування для людей, які страждають від операційної травми, а також допомагають членам їхніх сімей [3].

У Збройних силах США існує велика потреба в роботі соціальних працівників з військовими, ветеранами та їхніми родинами. Унікальні виклики та можливості кожної ланки Збройних сил США дають можливість допомогти цій спільноті в певному обсязі чи то через соціальні послуги, психотерапію для психічного та поведінкового здоров'я, надання житла, координацію допомоги або безліч інших послуг. Американська армія, військово-морський флот, військово-повітряні сили та морські піхотинці користуються послугами військових і цивільних соціальних працівників для надання соціальних послуг і підтримки кризових втручань. Деякі цивільні, військові, соціальні працівники допомагають членам військової служби і ветеранам через приватну практику, а інші працюють у ветеранських службових організаціях або інших військових агентствах.

Соціальні працівники, які працюють на базі, на місцях і у військових лікарнях, допомагають пораненим особам пристосуватися до травм і реінтегруватися у військове або цивільне життя. Вони також допомагають клієнтам упоратися із широким спектром психологічних і соціальних проблем. А що стосується роботи із членами служби, військові соціальні працівники надають загальну підтримку сім'ям військовослужбовців активної служби.

Військові бази для кожної ланки військової служби мають сервісні центри, в яких працюють соціальні працівники та інші фахівці й волонтери. Послуги, які зазвичай доступні для членів сімей, включають індивідуальні та сімейні консультації, фінансову допомогу, підтримку переселення та послуги для членів сімей з особливими потребами.

У США працівники із соціальної роботи обіймають посади в Департаменті соціальної роботи, Програмі адвокатиї сім'ї, Службі охорони психічного здоров'я громади, а також у Програмі запобігання та боротьби з алкоголем і наркоманією. Подібні посади можна знайти і в інших військових галузях [4].

Соціальні працівники є важливими постачальниками послуг для членів служби, ветеранів та їхніх сімей. Департамент у справах ветеранів Сполучених Штатів є найбільшим роботодавцем соціальних працівників у США. Сьогодні соціальні працівники пропонують різноманітні послуги для ветеранів та їхніх сімей, включаючи навігацію ресурсів, кризові втручання, юридичну допомогу, допомогу в інтересах і терапію психічного здоров'я для таких станів, як депресія, посттравматичні стресові розлади (ПТСР), алкоголізм і наркоманія. Службовцями з питань поведінкового здоров'я у складі уповноваженого корпусу є психіатри, клінічні психологи, клінічні соціальні працівники, практикуючі психіатричні медсестри та медсестри-психіатри.

На сьогоднішній день військово-соціальна робота з військовослужбовцями Збройних Сил України не є виокремленою структурною ланкою, а є складовою внутрішньо-комунікаційної роботи і структурно входить до системи морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України. Основу військово-соціальної роботи стано-

влять Конституція України, відповідні Закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України та інші нормативно-правові акти.

Ст. 17 Конституції України зазначає, що "державою забезпечується соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей" [5]. Соціальний захист військовослужбовців і членів їхніх сімей відображає цілісність і структурованість армії загалом. Забезпечення соціального захисту військовослужбовців реалізується через військово-соціальну роботу з військовослужбовцями та членами їхніх сімей [6].

Загалом, військово-соціальну роботу можна визначити як комплекс соціально-правових, економічних, виховних та інших заходів, що проводяться державою, органами військового управління, командирами та штабами всіх рівнів і спрямовані на забезпечення матеріально-побутових умов і пільг військовослужбовців, громадян, звільнених з військової служби, членів сімей військовослужбовців.

Здійснюючи розгляд військово-соціальної роботи в контексті практичної реалізації в Збройних Силах України, її доречно визначити як діяльність суб'єктів управління із забезпечення соціальних прав військовослужбовців і членів їхніх сімей, формування здорового соціального клімату у військових колективах, створення соціальних умов і гарантій. Основною метою військово-соціальної роботи є створення ефективних соціальних умов для військовослужбовців, членів їхніх сімей, працівників Збройних Сил України, проведення попереджувальної роботи щодо недопущення соціальної напруженості у військових колективах, вирішення соціальних конфліктів [7].

Основними завданнями військово-соціальної роботи є: захист соціальних норм і гарантій військовослужбовців відповідно до існуючого законодавства; здійснення заходів зі зниження соціальної напруги у військових колективах; дослідження соціальних процесів у військових колективах; створення передумов для формування та підтримання високої бойової активності особового складу; адаптація військовослужбовців до змінних умов, робота із сім'ями військовослужбовців.

Об'єктами військово-соціальної роботи виступають:

- військовослужбовців всіх категорій;
- військові пенсіонери;
- працівники Збройних Сил України;
- сім'ї військовослужбовців.

Суб'єктами військово-соціальної роботи у Збройних Силах України є:

- командири всіх рівнів, штаби;
- органи військового управління;
- офіцери структур морально-психологічного забезпечення;
- профспілкові організації;
- органи державної влади, місцевого самоврядування;
- волонтери.

Волонтерські військові організації Канадських Збройних сил на відміну від ЗСУ і ЗС США зосереджені на двох областях: дитячі та молодіжні військові організації, такі як повітряні кадети і ресурсні центри для сімей військових [8].

Найбільш відомими є Канадські кадетські організації, повітряний підрозділ "Канадські авіа кадети" та Військовий сімейний ресурсний центр Comox, зареєстрований неприбутковим товариством, яке працює на підтримку членів сімей військових. Різноманітні програми та послуги надаються громаді мультидисциплінарною ко-

мандою основного персоналу, підготовленими волонтерами та партнерами в місцевій громаді.

Національна рада асоціацій ветеранів у Канаді є організацією, яка об'єднує понад 60 різних організацій ветеранів, створених для забезпечення сильного та незалежного голосу з питань, які являють собою значний інтерес для спільноти ветеранів.

Волонтерські організації у США мають на меті благополуччя ветеранів та їхніх родин. У Сполучених Штатах існує понад 45 тисяч військових і ветеранських неприбуткових організацій. Важко виявити, які з них є легітимними. Як і в Україні, необхідно знати, чи є ваші фінансові пожертви для нужденних, чи ні, особливо з такою кількістю недавніх викритих афер. Наведемо нижче такі благодійні організації США:

Фонд Фішер Хаус є національною неприбутковою організацією, створеною для підтримки програми Фішера Хауса, яка надає безкоштовне житло та "житло далеко від дому" для сімей пацієнтів, які отримують медичну допомогу у великих військових і медичних центрах. З моменту свого заснування в 1990 році організація допомогла більш ніж 305 тисячам сімей, заощадивши їм понад 360 мільйонів доларів витрат на житло та транспорт.

Програма допомоги жертвам трагедії (TAPS) надає різноманітні програми, які пропонують співчутливу турботу тим, кого засмучує втрата коханої людини, яка померла під час служби у Збройних Силах. TAPS допоміг більш ніж 70000 сім'ям, постраждалим офіцерам, оскільки була заснована в 1994 році.

Бонні Керролл заснувала організацію після того, як її чоловік був убитий на Алясці в результаті аварії на тренуванні. Організація "Дайте годину" займається питанням психічного здоров'я і благополуччя з волонтерськими медичними працівниками, які можуть допомогти їм відновитися. Некомерційна організація надала 210 тис. годин роботи більше ніж 858 активними волонтерами і 390 партнерськими організаціями. Заснована в 1978 році організація "В'єтнамські ветерани Америки" є національною неприбутковою організацією, яка виступає за В'єтнамські ветерани через законодавство, підтримку громад і місцеві та національні події, які визнають ветеранів з усіх службових епох. Місія організації полягає в забезпеченні того, щоб В'єтнамські ветерани отримували турботу та повагу, яку вони заслужили.

Організація Об'єднаної служби працює з більш ніж 160 центрами по всьому світу для підтримки військових і ветеранів з різноманітними програмами і послугами. Вона допомагає у всьому, починаючи від розваг для військових і допомагаючи воїнам залишатися на зв'язку зі своїми сім'ями, допомагаючи ветеранам з переходом назад у свої громади.

Фонд Semper Fi обслуговує військових, надає надзвичайну фінансову допомогу для розміщення ветеранів, які поранені, критично хворіють або отримали поранення під час служби. Некомерційна організація також надає підтримку ветеранам та їхнім сім'ям, щоб забезпечити плавний перехід назад у свої громади.

Зі зростаючими потребами наших військових та їхніх сімей, а також наших ветеранів ми завжди потребуємо волонтерів як у Збройних Силах України, так і у Збройних силах США та Канади. Спільною місією є забезпечення фінансової та моральної допомоги поточним військовим військовослужбовцям, їхнім сім'ям і пораненим воїнам незалежно від стану розгортання подій у державі та за кордоном.

Соціальна робота як волонтерська допомога існувала завжди. Після анексії Криму і початку війни на Донбасі волонтерство піднялось на найвищий рівень розвитку за весь час незалежності України. У грудні 2014

року на замовлення Організації Об'єднаних Націй компанія GfK Ukraine провела загальнонаціональне дослідження стану волонтерства в Україні. Згідно з висновками дослідження українці визнають велику роль волонтерського руху в суспільних процесах: 62 % визнають роль волонтерів у політичних змінах останнього року, 85 % вважають, що волонтерський рух допомагає зміцненню миру, а 81 % схильні вважати волонтерський рух обов'язковою складовою громадянського суспільства. Майже чверть українців (23 %) мали досвід волонтерства, із них 9 % почали займатись волонтерством протягом останнього року. Основним напрямом діяльності волонтерів у 2014 році стала допомога українській армії та пораненим – цим займалися 70 % волонтерів. До подій Майдану найбільш актуальними напрямками діяльності були допомога соціально незахищеним групам населення та благоустрій громадського простору [2].

Станом на 2019 рік в Україні існує більше десяти громадських організацій волонтерської діяльності, які мають на меті допомогу військовим у складних життєвих і бойових обставинах. З повагою та визнанням в основі благої місії ми хотіли б визнати такі довірені організації:

- Координаційний центр міста Києва – допомога людям, змушеним переселитися, у розселенні та працевлаштуванні.

- Армія SOS – закупівля необхідних для військових амуніції, засобів захисту, зв'язку та розвідки, уніформи та продовольства, а також доставка їх безпосередньо на фронт.

- Всеукраїнське об'єднання "Патріот" – матеріальна та соціальна підтримка військових. На зібрані кошти волонтери купують каски, форму, зброю, амуніцію для солдат на фронті.

- Благодійний фонд допомоги армії "Повернись живим" – закупівля для військових тепловізорів, окулярів нічного бачення, кровоспинних препаратів та інших необхідних речей. Робота безпосередньо з командним і особовим складом військових частин і контроль доставки вантажів від складу до солдат.

- ДемАльянс допомога – соціальна, психологічна, інформаційна та юридична допомога родинам воїнів АТО та солдатам, які постраждали внаслідок бойових дій. Навчання психологічної самопомоги. Працює соціальний клуб для членів родин воїнів.

- Волонтерське об'єднання "Кожен Може допомогти" – допомога вимушеним переселенцям, тим, хто постраждав у зоні АТО (пораненим, катованим), сім'ям загиблих, гуманітарна допомога в зону АТО (продукти, одяг, побутові речі першої необхідності, медикаменти). Допомога соціальним групам, які через воєнні дії перебувають поза увагою (мешканці дитбудинків, інтернатів, притулків для старих, реабілітаційних центрів тощо).

- Крила Фенікса – благодійний фонд "Благодійна організація "Благодійний фонд Крила Фенікса", який надає допомогу в оснащенні української армії засобами індивідуального нелетального захисту (бронжилети, каски), лікуванням поранених бійців, ремонтом будівель військових частин, придбанням індивідуальних аптечок.

- Підтримай армію України – благодійний фонд, який створено з метою залучення свідомих громадян і представників бізнес-спільноти для організації оперативної матеріально-технічної підтримки Збройних Сил України та силових структур – усіх тих, хто в надскладних умовах продовжує стояти на сторожі миру та спокою.

- ФОНД Діани Макарової – це ініціативна група активістів з надання допомоги армії та Національній гвардії України, пораненим і біженцям, сім'ям військовослужбовців.

- Повернись Живим – благодійний фонд допомоги армії, який купує тепловізори, окуляри нічного бачення, кровоспинні препарати та інші речі для частин, які беруть участь в АТО.

- Волонтери без кордонів – волонтерська група, яка забезпечує матеріальне забезпечення бійців АТО, що воюють на Сході.

Безпосереднім організатором військово-соціальної роботи в підрозділах Збройних Сил України є заступник командира роти з морально-психологічного забезпечення. Ст. 115 Статуту Внутрішньої служби Збройних Сил України визначає, що заступник командира роти з морально-психологічного забезпечення зобов'язаний "піклуватися про поліпшення матеріально-побутових умов підлеглих, їхній соціальний і правовий захист, знати потреби і запити військовослужбовців, уживати заходів для вирішення скарг і заяв, підтримувати зв'язок із сім'ями особового складу роти" [9].

Військово-соціальна робота охоплює широкий спектр життя військовослужбовця, розпочинаючи від соціальної адаптації до умов проходження військової служби та вирішення питань, не пов'язаних з нею. У зазначеному контексті питання аналізу клієнта – це одне із ключових питань [10]. Першим кроком у процесі аналізу клієнтів військово-соціальної роботи є їхня ідентифікація. Ефективним інструментом в зазначеній роботі є створення загальної бази даних, її систематичне поповнення та розширення.

У військових частинах (підрозділах) таким документом виступає соціальний паспорт. Інструкція про організацію у Збройних Силах України соціального і правового захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, і членів їхніх сімей, працівників Збройних Сил України, затверджена Наказом Міністра оборони України № 27 від 19.01.16 року визначає, що "соціальний паспорт військової частини, підрозділу, гарнізону – документ, який містить дані про соціально-демографічні характеристики особового складу, стан дотримання соціальних гарантій, відомостей, що відображають соціальні процеси у військових частинах (гарнізоні), а також іншу інформацію з питань організації та здійсненні соціального і правового захисту військовослужбовців і членів їхніх сімей, працівників" [3]. Ми вважаємо, що в правильно сформованому та якісно відпрацьованому соціальному паспорті військового колективу суб'єкт військово-соціальної роботи матиме всебічну інформацію, на основі якої можливо прогнозувати розвиток соціальних процесів у військових підрозділах, чітко визначити першочергові об'єкти військово-соціальної роботи.

Із загальної групи клієнтів військово-соціальної роботи за різними критеріями доцільно виокремити групи чи окремих індивідів. Критеріями поділу клієнтів військово-соціальної роботи, на нашу думку, можуть виступати:

- демографічні критерії, які характеризують вік, стать, склад сім'ї, національність, віросповідання;

- географічні критерії, що охоплюють питання фактичного проживання об'єкта військово-соціальної роботи та членів їхніх сімей у співвідношенні із місцем проходження військової служби;

- соціальні критерії: вік, стать, освіта, соціальна та професійна належність;

- економічні критерії, що охоплюють питання орієнтовних доходів сім'ї військовослужбовця, наявність боргових і кредитних зобов'язань, житлові умови (власне житло, житло винаймає, проживає в гуртожитку, інше);

- психографічні критерії, до яких належать соціальний клас, індивідуальні якості, стиль життя.

До окремої групи клієнтів військово-соціальної роботи доречно віднести особовий склад, що уникає співпраці та будь-яких контактів із суб'єктами військово-соціальної роботи. Як правило, такі військовослужбовці віднесені до групи ризику і схильні до алкоголізму, наркоманії, порушень військової дисципліни і являють потенційну загрозу для нормального функціонування військового колективу. Відносно цієї групи клієнтів проведення військово-соціальної роботи є достатньо ускладненою, оскільки у зазначених осіб відсутня мотивація до співпраці, схильність до спротиву.

Військово-соціальну роботу доцільно розглядати у двох видах діяльності: ситуативному та плановому. Як правило, ситуативна діяльність пов'язана з практичним розв'язанням певних соціальних проблем і протиріч, залагодженням соціальних конфліктів. У свою чергу, планова діяльність носить попереджувальний, профілактичний, консультативно-інформаційний характер. Варто зазначити, що будь-яка військово-соціальна діяльність спрямована на дотримання балансу в системі суб'єкт–суб'єкт, суб'єкт–об'єкт, об'єкт–об'єкт військово-соціальної роботи [11].

Варто констатувати той факт, що у Збройних Силах України військово-соціальна робота в першу чергу носить інформаційно-роз'яснювальний, консультативний характер, а не практичну реалізацію заходів щодо забезпечення соціального захисту військовослужбовців держави.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Спільним як для України, так і багатьох сучасних зарубіжних країн є те, що основними завданнями військово-соціальної роботи є захист соціальних норм і гарантій військовослужбовців відповідно до існуючого законодавства; здійснення заходів зі зниження соціальної напруги у військових колективах; дослідження соціальних процесів у військових колективах; створення передумов для формування та підтримання високої бойової активності особового складу; адаптація військовослужбовців до змінних умов, робота із сім'ями військовослужбовців.

На нашу думку, першочерговим завданням є запровадження інноваційних моделей надання військово-соціальних послуг у співробітництві з країнами НАТО, таких як психосоціальна та психіатрична допомога і також усвідомлення того, що соціальні працівники та офіцери потрібні Збройним Силам України сьогодні як ніколи.

Список використаних джерел

1. Соціально-психологічні основи збереження психічного здоров'я військовослужбовців : автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.09.09 / Є.М. Потапчук; Національна академія держ. прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2004. – 32 с.
2. Матяш М. Українське волонтерство – явище унікальне. Йому завдячуємо суверенітетом [Електронний ресурс] / Михайло Матяш // Українформ, 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemosuverenitetom.html>.
3. Про затвердження Інструкції з організації роботи із соціального забезпечення осіб, звільнених з військової служби у Збройних Силах України, та членів їх сімей, Міноборони України : Наказ, Інструкція, Картка [...] від 31.12.14 № 937.
4. Ramsberger O.F. A history of the research into methods for selecting and classifying US Army personee / O.F. Ramsberger, N.R. Wootton, M.G. Rumsey (1917–2011). – Lewiston, NY : Mellen Press, 2012. – № 1.
5. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996. – № 30. – 141 с. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України : підруч. для слухачів, курсантів та студ. вищ. навч. закл. : у 2 ч. / Нац. ун-т оборони України; за ред. В.В. Стасюка. – К. : НУОУ, 2012. – Ч. 1 / [В. І. Алещенко та ін.]. – 2012. – 463 с.
7. Про звернення громадян : Закон України зі змінами [Електронний ресурс] № 393/96ВР від 02.10.96. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр>.

8. Blackburn Dave. (2016). Social Work in the Military Considering a Renewed Scope of Practice / Dave Blackburn // Canadian Military Journal. – 15. – P. 34–43.

9. Статути Збройних Сил України, затверджені Законами України від 24 березня 1999 року № 548 – XIV; № 551 – XIV; № 550 – XIV; № 549 – XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ifnmu.edu.ua/images/studentam/pidgotovka_oficeriv_zapasu/statuti_zsu.pdf.

10. Психологія соціальної роботи : підручник / за ред. Ю.М. Швалба. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2010. – 272 с.

11. Липський Н.А. Военно-социальная работа на уровне человека / Н.А. Липский // Армия и общество, 1998. – № 1. – С. 84–85.

References

1. Sotsialno-psykholohichni osnovy zberezhenia psykhichnoho zdorovia viiskovosluzhbovtiv: avtoref. dys. ...d-ra psykol. nauk: 19.09.09 / Ye.M.Potapchuk; Natsionalna akademiia derzh. Prykordonoi sluzhby Ukrainy im. V.Khmelnitskoho. – Khmelnytskyi, 2004. – 32 s.

2. Matiash M. Ukrainke volonterstvo – yavyshe unikalne. Yomu zavdiachuiemo suverenitetom [Elektronnyi resurs] / Mykhailo Matiash // Ukrinform, 2017. – Rezhyim dostupu do resursu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.html>.

3. Pro zatverdzhennia Instruksii z orhanizatsii roboty iz sotsialnoho zabezpechennia osib, zvilennykh z viiskovoi sluzhby u Zbroinykh Sylakh Ukrainy, ta chleniv yikh simei, Minoborony Ukrainy; Nakaz, Instruksia, Kartka [...] vid 31.12.2014 № 937.

4. Ramsberher O.F., Vutton N.R., Rums M.H. Istoriya doslidzhen' metodiv vidboru ta klasyfikatsiyi personalu armiyi SSHA, 1917–2011. L'yuiston, N'yu-York: MellenPress, 2012.

5. Konstytutsiia Ukrainy [Elektronnyi resurs] // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1996. – № 30. – 141 s. – Rezhyim dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

6. Moralno-psykholohichne zabezpechennia u Zbroinykh Sylakh Ukrainy : pidruch. dlia slukhachiv, kursantiv ta stud. vyshch. navch. zakl. : u 2 ch. / Nats. un-t oborony Ukrainy, kaf. moral.-psykol. zabezp. diialn. viisk ; za zah. red. d-ra psykol. nauk, prof., zasl. pratsivnyka osvity Ukrainy V. V. Stasiuka. – K. : NUOU, 2012. Ch. 1 / [V. I. Aleshchenko ta in.]. – 2012. – 463 s.

7. Zakon Ukrainy "Pro zvernennia hromadian" zi zminamy [Elektronnyi resurs] № 393/96VR vid 02.10.1996 r. – Rezhyim dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-vr>.

8. Blekbern, Deyv. (2016). Sotsial'na robota u viys'kovykh – vrakhuvannya onovlenoy isfery praktyky. Kanads'kyi viys'kovyy zhurnal. 15. 34-43.

9. Statuty Zbroinykh Syl Ukrainy, zatverdzeni Zakonamy Ukrainy vid 24 bereznia 1999 roku № 548 – XIV, № 551 – XIV; № 550 – XIV; № 549 – XIV [Elektronnyi resurs]. – Rezhyim dostupu: https://www.ifnmu.edu.ua/images/studentam/pidgotovka_oficeriv_zapasu/statuti_zsu.pdf.

10. Psykholohiia sotsialnoi roboty: pidruchnyk / za red. Yu.M. Shvalba. – K.: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskiy universytet", 2010. – 272 s.

11. Lips'kij N.A. Voенно-social'naja rabota na urovne cheloveka // Armija i obshhestvo. – №1, 1998. – S.84-85.

Надійшла до редколегії 30.01.19
Рецензовано 05.02.19

A. Bepalko, adjunct (full-time)

A. Shumeiko, adjunct (full-time)

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ORCID iD 0000-0001-6883-3744

BASES OF MILITARY-SOCIAL WORK IN THE UKRAINE ARMED FORCES AND THE WORLD LEADING COUNTRIES ARMY

The article discusses the content of the military-social work of the Ukraine Armed Forces as a moral and psychological support component. The functions, tasks and content of military-social work are revealed. The understanding of the military-social work content has been supplemented and expanded. A comparative analysis of the social workers and volunteer activities in the Ukraine Armed Forces and the foreign countries armies was carried out. The specialization of the social worker was marked as a complex of social-legal, economic and vigorous calls, conducted by the state, government bodies, commanders and headquarters of all regions, and all of them, member of the group of services. The military social work main tasks are highlighted: protection of social norms and guarantees of military personnel in accordance with existing legislation; implementation of measures to reduce the social tension of military collectives; research of social processes in military collectives; creation of prerequisites for the formation and maintenance of high combat activity of personnel; adaptation of military personnel to changing conditions, work with families of military personnel. The fact that in the Armed Forces of Ukraine military-social work is primarily informational, advisory in nature, rather than the practical implementation of measures to ensure the social protection of the state's military personnel, has been ascertained.

Keywords: social protection, military-social work, post-traumatic stress disorder, Armed Forces of Ukraine, Canadian Armed Forces, US Armed Forces, mental health, volunteer public organizations.

A. Беспалько, адъютант (штатный)

A. Шумейко, адъютант (штатный)

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка, Киев, Украина

ORCID iD 0000-0001-6883-3744

ОСНОВЫ ВОЕННО-СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ В ВООРУЖЕННЫХ СИЛАХ УКРАИНЫ И АРМИЯХ ВЕДУЩИХ СТРАН МИРА

Рассмотрено содержание военно-социальной работы Вооруженных Сил Украины как составляющей морально-психологического обеспечения. Выявлено функции, задачи и суть военно-социальной работы. Дополнено и расширено представление о содержании военно-социальной работы. Осуществлен сравнительный анализ деятельности социальных работников и волонтерской деятельности в Вооруженных Силах Украины и армиях зарубежных стран.

Ключевые слова: социальная защита, военно-социальная работа, посттравматическое стрессовое расстройство, Вооруженные Силы Украины, Канадские Вооруженные Силы, Вооруженные Силы США, психическое здоровье, волонтерские общественные организации.